

Elsőben is a disputáló vagy disputálásból való

SZEMÉLYEK

következnek név szerint

Meliusz J. P.
1. PÉTER PÜSPÖK (qui in cursu colloquutionis dicitur Péter pápa, forte postquam Rex Ioannes Váradini corripuit dicens: A mű birodalmunkban ne pápalkodjék. Ex illo eventu et Despotismo Melii Sanguinario adhaesit sarcasticus ille titulus)

2. VARGA *vagy* DÁVID FERENC

3. DÉKÁNY

4. KARIÁNUS JÁNOS, Pastor ecclesiae Baraszlaiensis unitarius

5. GYÖRGY KARDINÁL *-CZESLÉNI GYÖRGY*

6. OLOSZ DOKTOR, sive *Georgius Blandrata* Italus

7. VICARIUS PÁL

8. FILEP BÍRÓ, civitatis iudex

9. GÁL BÍRÓ } qui duo postremi religionis lutheranae a rege praesides disputationis fuerunt constituti
10. MÁTHÉ BÍRÓ }

ELSŐ CSELEKEDET

PÉTER PÁPA. Oh, boldogságos Szentháromság! a te Szent Fiadért hála légyen neked, hogy engemet, szegény nyavalyás bűnöst, ilyen igen jó szerencsével szerettél, ez világon gazdagsággal látogattál; bővülködöm minden-
nel, és miképpen a szép halacska a vízben mily nagy gyönyörűségben él: itt e világon én is szintén azonképpen élek. Hírem, nevem olyan nagy van, hogy majd ama bölcs Alexandernek sem volt nagyobb. Bizonyára ha az állapotomat megtekintem, akármely királynál is boldogabb vagyok, mert neki az országra gondja vagyon, hadra gondja vagyon, énnékem semmi afféle gondom nincsen. Szólok, beszélek valamit vasárnap a vak parasztság-
nak, s hetedszaka osztán csak nyugszom. Feleségem szép gyenge vagyon, gyermekeim is szépek vagynak, élek, mint az úr. De majd kimégyek a kertbe, onnét osztán a halastóhoz ballagok, míg az ebédet készíti a szakács... De micsoda csengést-pengést hallok? Azt gondolom, hogy Kárdinál György uram jó; mert a paraszt nem jár olyan csengéssel-pengéssel. Hamar, te Dékány! láss ki.

DÉKÁNY. Énnékem úgy tetszik, uram! hogy Kárdinál György uram jó; mert Várad felől nagy port látok; a por alatt egy széltében négy szép lovat a kocsi előtt. De úgy tetszik, hogy a papi süveg nem pápista módon áll a fejében!

PÉTER PÁPA. De jó Dékány! miképpen áll a pápista pap fejében a karimás süveg! hogy csak a süvegállásból is meg tudod választani a pápista papokat a Luther-papoktól.

DÉKÁNY. Meghiggye teuraságod, hogy a Luther-pa-

poknak oly dalin áll a süveg a fejekben, mint a hajlott nyestes kalpag a vitézlő embernek fejében; de a szegény pápista papoknak gyakorta még a szél is kifújja fejből. Osztán azt is vettük eszünkbe mü parasztok, hogy a mostani Luther-prédikátorok a szép gazdaasszonyra s kocsira igen szagatnak és a jó lóra, kit bizony dolog, hogy igen orrol az község.

PÉTER PÁPA. No hagyj békét most afféle beszédnek, mert a kapu megzördüle. Tekints ki.

DÉKÁNY. György uram volt, akit a por alatt láttam.

GYÖRGY KARDINÁL. Egészséggel, nagyságos uram! Isten adjon jó napot nagyságodnak. Mint vagyon nagyságod háza népe?

PÉTER PÁPA. Te is légy egészségben, szerelmes uram s barátom! Mint vagy, hogy vagy? Termett-é a szőlő? Én Isten akaratjából egészségben vagyok, melyet kegyelmednek is, egyházi uraméknak is kívánok.

GYÖRGY KARDINÁL. No hadd járják a szőlő. Bizony a küssebb gondom is nagyobb annál. Oly esett most, mely bizony nem esett soha is Magyarországon.

PÉTER PÁPA. Mi dolog a Szentlélek Istenért! Nám, ugyan elhülék belé, mintha egy cseber jeges vízzel öntöttek volna agyon.

GYÖRGY KARDINÁL. No Istenemre mondom, amint hozánk fogtak, elfelejtetik velünk a Szentlélek Istent.

PÉTER PÁPA. Azt is meglássuk osztán. De mi dolog vagyon, mondd meg az Istenért? Nám, ugyan nem lehetek jóvá belé.

GYÖRGY KARDINÁL. Ez, hogy nem tudom, Erdélyben micsoda eretnek doktor jött, azt Blandrata Györgynek hívják – Isten elvesztette volna bár! Azt mondta, hogy csak egy az Isten, és Dávid Ferencet is elhajtotta melléje. Jaj, bizony elveszünk. Im, soha próféta nem voltam, de meglátja nagyságod, hogy igen nagy szégyent vallunk; mert immár az én megyémbe is vagynak olyak, kik melléje állottak, és ugyanazt mondják, nincsen a Háromság a Szentírásban.

PÉTER PÁPA. Bizony mondom, hogy ugyan megaluvék a vér bennem, s az inam is alig bír. Mit kell cselekednem? Tudja-é azt vicarius uram?

GYÖRGY KARDINÁL. Tudja, s azóta nem is ett bánatjában; mert egy parasztember hozzája ment volt, s ez azt kérdezte, van-e Szentháromság az Bibliában megírva? Hogy meg nem mondhatta néki, megpirongatta a vak paraszt, és úgy ment el tőle. Mostan immár sem künn, sem benn. Sőt ugyan búcsút is adtak néki.

PÉTER PÁPA. Vajon a király fia vette-é e tudományokat az eretnek bestiáknak? Mert immár majd megharagszom!

GYÖRGY KARDINÁL. Igenis, sőt még meg is hagyta, hogy háromságos Istent soha senki előtte ne prédikáljon.

PÉTER PÁPA. Bizony igen félek rajta, hogy szintén úgy járunk ezúttal mü, mint régen még egyszer a pápisták. De micsoda tanácsot adsz, jó György uram, hogy megmaradjunk a mü tisztességünkben és minden marhákkal?

GYÖRGY KARDINÁL. Én te uraságodnak egyéb tanácsot nem tudok adni, hanem csak azt, hogy hívassa bé a papokat mind egyetlenegyig. Eskettesse meg erősen, hogy soha egyebet nem vallnak, hanem, amit uraságod vall, és mindenfelé írjanak a városoknak és faluknak, hogy efféle hütü embert mindjárt megfogjanak és megégessenek, ahol találják; mert bizony elhiggye uraságod, hogy egy tartományt egy írás nélkül való paraszt elhajt azzal a tudománnyal, oly igen ragadó tudomány az. Ezt hagyjad osztán, arra intsünk mindeneket, hogy magokat megójják tőlök; mert ha rá nem vigyázunk, hitemre mondom, hogy elesik a gazdaasszony fejről a gyöngyös fedél.

PÉTER PÁPA. Istennek jó eszköze és tanácsa ez, ezt bizony megfogadom. Bezzeg jól tette kegyelmed, hogy hírré tötte.

GYÖRGY KARDINÁL. Hogyne tennék hírt, mert ha az tanulóházban nem ülök, úgy fut a sok parasztság rám, hogy egymást éri, és azt kérdik, hol van a Szentháromság a Bibliában?

PÉTER PÁPA. Nem tudsz dialektikát? Nem tudod elhiteni a paraszt bestiákkal.

GYÖRGY KARDINÁL. Istenemre mondom, nem fog a parasztnak afféle hazugság; mert némely valami kűs írást tud, azonnal reásilabizálja, hogy nincs háromság a Bibliában: mert ugyanis csak magyar könyveket nyomtattata uraságod.

PÉTER PÁPA. Mit tudtam belé, hogy ez következék belőle?

GYÖRGY KARDINÁL. Bizony igen félek rajta, hogy a prófécia a mű fejünkön bé ne teljesedjék.

PÉTER PÁPA. Melyik?

GYÖRGY KARDINÁL. Az, hogy a papokat a pórok bottal kergetik.

PÉTER PÁPA. Ne adj abban énnékem.

GYÖRGY KARDINÁL. No hamar írjon nagyságod levelet a papoknak, hogy gyűljenek be.

PÉTER PÁPA. Immár együnk először.

GYÖRGY KARDINÁL. Csudálkozom rajta, hogy csak eszébe is jut uraságodnak az étel.

PÉTER PÁPA. Mi nem ölhetem meg magamat éhel az essekért, bizony, ha elesem is a papságtól, vagyon énnékem már annyi, hogy úri módon élhetek utána.

GYÖRGY KARDINÁL. De most csak hagyjon békét uraságod afféle beszédnek. Én elmegyek; mert azt értettem vala, hogy valami ifiak jönnek Erdélyből reám; de ha mind rajtavesztem is, megdisputálok az essekkel.

PÉTER PÁPA. Éntőlem az a tanács, hogy soha meg ne disputálj a Krisztus-tagadó bestiákkal; hanem mindjárt megfogasd, megkérdd, kit keresnek rajtad.

GYÖRGY KARDINÁL. Azt hallám, hogy Szegedi Lőrinc pap leszen; azért én is bizony megfogadom a nagyságod tanácsát.

PÉTER PÁPA. Isten viseljen utadban békével. A papokat is biztasd, és te magad is tanulj. Én majd kibocsátom az convocatoriát.

GYÖRGY KARDINÁL. No ülj fel, kocsis! Isten hozzád uram!

PÉTER PÁPA. Isten veled is. *Litterae convocatoriae.* Az egy istentől, ki Atya, Fiú, Szentlélek, békességet kívánok kegyelmeteknek, az ő Fia által, a Jézus Krisztusnak általa. Én, ki vagyok Péter pápa, a római Damascus papnak főrabja, Oremus barátanak társa, az Szentháromságnak alázatos szolgája, felföldi és alföldi papoknak kegyelmes ura és püspöke, itt Debrecenben a római székek helytartója. Hagyom és parancsolom az felföldi és alföldi papoknak, kik velem egyetemben az Szentháromságnak szolgálnak, hogy ezen levelem látván, mindnyájan egybegyűljetek; mert mostan valami eretnekek támadtanak Erdélyben, kik az Háromság-Istent megtagadták, és immár nagy sok papokat és embereket is eláltattanak, és mostan útban vannak, s egyenesen műreánk akarnak jöni, és ugyan meg akarnak velünk disputálni. Azért mindjárt minden késedelem nélkül, ha azt akarjátok, hogy valami büntetés ne essék rajtatok, eljőjjetek. Mostan pedig semmi disputációra való materiát nem adok ki, mert vélem, hogy elég csontot hoznak azok, csak győzzük rágni. Most félek rajta, hogy ezúttal mindenikünk állapotja alább ne essék. Mindazáltal meg ne ijedjete, erősen tanuljatok, és mindnyájan hozzám hallgassatok. Az Szentháromság úgy viseljen, hogy megdisputáljatok vélek, és ha a Biblia nem fog, mindjárt papi átkommal megátkozom, és úgy is mienk leszen a nyereség; mert hallottam, hogy a régi papok mondták, hogy mikor a misével az ördögöt el nem űzhették, tehát temjénillattal fogtanak hozzá, és úgy kergették el. Azért tudjátok meg, hogy aminemű illatja s haszna volt a temjénnek a misében s ördögűzésben, éppen olyan ereje leszen az én papi átkomnak is azok előtt. No, legyetek egészségben. – Bezzeg véletlen dolog esett rajtunk, felséges Isten! Ki tudta volna meggondolni? Soha bizony nem gondoltam volna felőle, hogy az Szentháromság emberi találmány légyen. Én azt tudtam már,

hogy szintén megtisztult az Istennek anyaszentegyház.
De hallod-e, te Dékány?

DÉKÁNY. Hallom, uram.

PÉTER PÁPA. Ezt a küs levelet hordozd el mind a felföldi és alföldi papok között, az én birodalmam alatt valóknak, és mondd meg ugyan szóval is, hogy igen siessenek, ide gyűljenek, mentől hamarébb lehet, mert megbüntetem őket.

DÉKÁNY. Megmondom azonképpen.

PÉTER PÁPA. Megmondd tehát. Talám azt vélik, hogy csak azért hívatom, hogy megvonjam őket. De attól most bár ne féljenek, mert más dolog vagyon most előttünk. Menj el, ne mulass.

MÁSODIK CSELEKEDET

PÉTER PÁPA. Jaj, jaj! Uram. Ím, szintén most élhetek vala kedvem szerint, a királynál is ím, mely kedves valék. Oh, mely állhatatlan volt a szerencse! Bátor inkább soha ne tanulhattam volna, hogysem mint ilyen küsebség esék rajtam. Egész Magyarországon tudósbat nálamnál nem tartanak vala; s azt szégyellem, hogy én azt eszembe nem vettem volt, mert bizony ezt a hitván Varga kezdi szememre hányni; mert igen éles elméje vagyon. Más az, hogy kivált ha a dialektika mellől elállatnak, soha bizony mü a Szentháromságot meg nem bizonyítjuk, mert a mü eleink Luther Márton ő maga is megvallotta, hogy emberi találmány, és hogy a Szentírásban nincsen. De azmint látom, a Vicarius Pál kocsija ez, aki nagy sebesen jő.

VICARIUS PÁL. Egészséggel kegyelmednek, nagyságos uram!

PÉTER PÁPA. Fogadja az Isten kegyelmednek. Bezzeg igen eljöttetek. Lám, mind elizzadtak a lovak.

VICARIUS PÁL. Két oka vagyon, azmiért ilyen igen jötünk. Elsőben: mert teuraságod hagyta, hogy hamar jöjünk, és jelen legyünk. Azért mentől serényebben lehet, úgy jönnek a papok, s maga a király is jelen van. Második oka, mert a papok után két vagy három mélyfölddel jönnek az erdélyi eretnek bestiák is, és ma bizony szemben léznek velünk; mert a királytól levelek vagyon róla, hogy meg kell disputálnunk vélek.

PÉTER PÁPA. Jaj!

VICARIUS PÁL. Hamar, hamar, fogjátok uramat, mert majd-majd elüti az betegség.

DÉKÁNY. Nem kell vala kegyelmednek, Vicarius uram, a hírmondással hertelenkedni.

VICARIUS PÁL. Hamar, hamar, hozzanak hideg vizet!

DÉKÁNY. Ihon a víz, mosdassa meg kegyelmed, és uraságát is egy kevéssé tegye le kegyelmed, majd elmúlatja.

VICARIUS PÁL. Engedek a beszédnek. De ihol jó Kardinál György úr a papokkal. Én elejekbe mégyek.

GYÖRGY KARDINÁL. Soha nem tudom, ha ördög hozza-e az erdélyi eretnek bestiákat, avagy hogy Isten; de olyan közel jönnek hozzánk vagy utánunk, hogy szabadon öszszebeszélgethetünk.

VICARIUS PÁL. Megmondám az fejedelemnek, hogy jönnek az erdélyi eretnekek. Ám bizony elüté a kórság.

GYÖRGY KARDINÁL. Hadd el, az Istenért!

VICARIUS PÁL. Így van, most veszteg fekszik.

GYÖRGY KARDINÁL. No Istenemre mondom, megkéményítse az inát, mert elkölt most a tréfáról. Most egy inát csak egy kérdést kérde tőlem, arra sem tudék megfelelni neki; és holnap bizony szembeszállnak velünk.

VICARIUS PÁL. Mind beérkeztenek-e az uramék is?

GYÖRGY KARDINÁL. Mind előttem bocsátám be őket, hogy amaz eretnekek vélek ne szólhassanak; mert ha vélek szólhattak volna, talán bizony mind elhitették volna őket mellőlünk, sőt még engemet is majd kétségbe ejt volna amaz inas.

VICARIUS PÁL. Bölcsen cselekedtél, hogy vélek nem hatad beszélni. Szállj le, jöjj bé, költsük fel püspök uramát önegységát, és lássunk dolgunkhoz ottan.

GYÖRGY KARDINÁL. Menjen kegyelmed elöl, Vicarius uram.

VICARIUS PÁL. Kegyelmed menjen elöl, mert én nem gyakorta jártam abban az házban. Amint eszembe vélszem, az uram felkölt.

GYÖRGY KARDINÁL. Isten adjon jó napot nagyságodnak. Bizony gyakorta kezdem nagyságodat látogatni.

PÉTER PÁPA. Bizonyára nem bánám, ha ennél gyakor-

tább látogatnál is, csak így ne volnék. No eljöttek az uraimék?

VICARIUS PÁL. Mind itt vannak, és szépen szállásra osztattanak. De az erdélyi eretnek bestiák szinte az főbíró házához szállottak.

PÉTER PÁPA. Megizenem, hogy onnat menten kiüzzék. Eredj, Dékány! mondd meg a bírónak, küldje ki más szállásra az eretnekeket onnét, ne büszössenek ott az háznál.

DÉKÁNY. Tiszteletes bíró uram! azt izeni tekegyelmednek püspök uram önegysága, hogy ezeket az eretnekeket házadtól más szállásra küldd, és csak vélek se beszélj.

BÍRÓ. Szerelmes atyámfia, Dékány! mondd meg püspök uramnak önegységának, bizony én nem küldöm, sőt még vélek eszem, iszom; mert én ez emberekben semmi oly dolgot nem ösmérek lenni, kiért őket házamtól el kellene küldenem, és eretnekeknek sem mondom, sőt a megszült Jézus Krisztusnak igaz, hű tanítványinak mondom és vallom. Ezeket rend szerént megmondjad önegységának püspök uramnak; és ugyan az egész város képében mondom ezt, hogy ha az holnapi napon ötöt meggyőzhetik, soha a mű kenyérünket többé nem észí.

DÉKÁNY. Jól értem, bíró uram, ezeket.

BÍRÓ. Ugyan eszerént mondd meg a püspöknek.

DÉKÁNY. Nagyságos uram! Ahova nagyságod engem elküldött volt, abban eljártam.

PÉTER. Talám mindjárt kikergeté az eretnekeket?

VICARIUS PÁL. Bizony én is azt mondom.

DÉKÁNY. Sokkal különben vagyon a dolog, amint kegyelmetek véli.

PÉTER PÁPA. Talám ugyan megvereté őket? Beszél meg, jó Dékány.

DÉKÁNY. Köszönetit izené nagyságodnak bíró uram ökegyelme, és az egész város képében ezt izené: Értem – úgymond – s hallom az önegysága izenetét és kívánsá-

gát, hogy az erdélyi tanítókat kiűzzem házamból, de azt, bezzeg nem cselekedem, sőt minden tisztességgel leszek nékiek.

GYÖRGY KARDINÁL. Megrágta az eb a szíjat.

DÉKÁNY. És azt mondá, hogy azokat nem mondja eretnekeknek, sőt vallja igaz lelki tanítóknak, és végre beszédéből ugyan megértem, hogy azokat inkább szeretné, mint kegyelmeteket.

PÉTER PÁPA. Non est fides in paraszt, sicut piscis in haraszt. Felséges Háromság-Isten! Mit kelljen ezen is gondolni!

VICARIUS PÁL. Teuraságod akaratjából megye-é a harangozó harangozni?

PÉTER PÁPA. Nincs híremmel.

GYÖRGY KARDINÁL. Bizony amint eszembe vészem, a bíró a gyűlésben harangoztat. No uram! rendeljük el, ki kivel disputáljon; mert az elől el nem ballaghatunk. Mert ahol a bíró Varga Ferenccel, Karianus Jánossal és amaz Logicus Lajossal, a negyedik olyan, mint egy olasz doktor! amaz Fülöp bíró is köztök vagyon.

PÉTER PÁPA. Dücső Szentháromság! A te nevedben legyen minden dolgunk! mivelhogy én főbb ember vagyok, én csak hallgatok, mert nem is illik, hogy afféle eszelős purdiákkal társul adjam magamot az vetélkedésben és disputatióban. Tü disputáljatok.

GYÖRGY KARDINÁL. Ha-ha-ha, nagyságos úr! Sőt inkább tenagyságodnak legelőször is ilyen szokása legyen, hogy soha oly igazat ne mondhasson, hogy elhiggyed, és gyakorta felkiáltsunk.

PÉTER PÁPA. Bizony jó léssen. Hát én Varga Ferenccel disputálok meg, s ha lehet, ugyan ügyekezem rajta, hogy feljebb szóljak önánál. Először is megszidogatom, hogy szégyeletiben szólni se tudjon.

VICARIUS PÁL. Nem fog őrajta, nagyságos uram, afféle szitok, mert ő Varga.

PÉTER PÁPA. Nám, te is immár őmelléje vonszasz!

VICARIUS PÁL. Nem vonszok, nagyságos uram. Isten se

adja azt, de jól tudom minden erkölcsét és elméjének éles voltát.

PÉTER PÁPA. Te, György uram! kivel disputálsz?

GYÖRGY KARDINÁL. Úgy aránzom, hogy kardon nem félnék Kariánus Jánostól, de Szentírásból, mi tagadás, bizony én igen félek. De mindazonáltal véle szembeszállok. Osztán bizony igen hamar meg is ütöm ám én őtet, ha látom, hogy nem hiszen énnékem: úgyis réám vészem a hírnevet.

VICARIUS PÁL. No úgy legyen, és úgy cselekedjék nagyságod, hogy jó legyen, mert ha mü itt most nyerünk, tehát újonnan születünk; de ha most elvesztjük, akitől bizony igen félek, elesünk a jó bor mellől.

PÉTER PÁPA. No, Vicarius uram! Te kivel disputálsz? Aránzod-é, ha amaz olosz süvegű bestiával szemben állhatsz?

VICARIUS PÁL. Istenemre mondom, hogy zsidóul, görögül jól tudok, mint szintén egy ember. Németországban is minden disputatióban tisztességem volt; de igen félek, hogy ezúttal megesik a lúd a jégen, mert én ez éjjel álomban az egész Bibliát átforgattam, de sohult semmi erős bizonyosságot nem találtam, kivel az Szentháromságot oltalmazhatnám.

GYÖRGY KARDINÁL. Bizony én is nem aludtam, az éjjel álomban úgy gondolkodtam felőle; de amint eszembe vészem, igen rossz pusztá, nyíl nélkül való idegből lövöldöznünk.

PÉTER PÁPA. No, hagyjatok békét afféle szónak, bár csak papirossal fojtsátok meg a puskát, s úgy lőjetekek véle, de mégis ugyancsak pukkan, s még meg is ijeszti az embert, azonképpen noha nincsen igen erős bizonyosságunk nekünk a Bibliában, kivel a Szentháromságot erősítsük; de mégis ne mondják azt, hogy nem tudunk semmit; azért erősen kiáltsunk és üvöltsünk.

VICARIUS PÁL. No uram! végezd a beszédet, menjünk a templomban, mert az uramék mind begyültek, és immár

úgy értem, hogy Varga Ferenc fel akar állani a prédikálószékekben.

PÉTER PÁPA. Istenemre mondom, ha utána vész is a fejem, de oda bizony nem áll. No menjünk el. Te apród! hozd el a Bibliát, ím, ez Szent Ágoston doktor könyvét is, hogy mikor nem érjük a Bibliával, mégis toldhassuk ezzel. No, Szentháromság Isten! légy mivelünk.

VICARIUS PÁL. Amen.

HARMADIK CSELEKEDET

GYÖRGY KARDINÁL. Menj el, Vicarius uram, s állasd kétfelé a népet az úr előtt; mert ő beteges ember, nem taszíthatja a népet; és a statust szőnyegekkel vonják bé, és a disputáló személyeket úgy rendeljed, hogy szemben ül-hessünk egymással, de a müféléinknek magasabb székeket rendeljetek, hogy inkább hallhassa a község a beszédet. A magas helyről, ha lehetne pedig, amaz eretnek bestiákat ugyan elrettentened.

VICARIUS PÁL. Megszerzem. Majd kétfelé állatom és hányom a népet, ne késsék csak uraságtok utánom jőni. Huj, a bestiák! bezzeg sok nép gyült ilyen hamar ide! Felséges Isten! bezzeg nagy szégyent vallunk mü ezek előtt ma, ha valahogy megcsalatunk.

GYÖRGY KARDINÁL. Eredj, Dékány! menj el, lásd meg, ha már elkészítette-e Vicarius uram a székeket.

DÉKÁNY. Azt kérdik a papi fejedelmek, Vicarius uram! ha bévonta-é kegyelmed szőnyegekkel a székeket.

VICARIUS PÁL. De csak jőnének bé, régen készen vadnak. Az uraimék elunták várni ököket, az ellenkező fél pedig azt véli, hogy elszöktek régen.

DÉKÁNY. Tüuraságtok jöjjön el, mert már mindenek készen vadnak.

PÉTER PÁPA. Úristen! áldd meg a gyülekezetet.

VICARIUS PÁL. Amen.

GYÖRGY KARDINÁL. Minekelötte, nagyságos uram, a vételkedést elkezdened, tégy könyörgést.

PÉTER PÁPA. Van szándékom reá, ha nem mondanád is. Könyörgés. Örök Atya, mindenható Úristen! ki Atya, Fiú, Szentlélek vagy, nagy buzgóságos és alázatos szívvel kö-

nyörgünk teneked, mű nyavalyás és megszorodott szolgálid, hogy münköt, a kedves fiadot, e mostani ügyünkben igazgass szent igéddel és szent lelkeddel, a te neved dicsíretire és igazán való ismételre, és a hamis tudományokat rontsd meg a mű szüvünknek általa, hogy hírünkben, nevünkben, házunkban megmaradhassunk. Amen.

VICARIUS PÁL. *Brevis oratio penetrat coelum.*

VARGA FERENC. Tisztelendő uraim! tünéktek, kik a megfeszült Jézus Krisztusnak igaz tagjai vattok, szólok, hogy velem együtt könyörögjete, és mondjátok ezt: Efez.I. Örök mindenható Isten! mennynek, földnek teremtője és a mű Urunk Jézus Krisztusnak Szent Atyja, egy Istene! Kérünk tégedet a te szerelmes Szent Fiadért, hogy ez mű mostani ügyünkben adjad nekünk a te szent lelkedet, mellynek általa hordozzad és vezéreljed a mű beszédünket az igazságnak megnyilatkoztatására, melyet a pokolbéli ördög, a mű régi ellenségünk, az ő döglletes tudományjával befedezett volt, és az igazságnak útjától eltévesztett volt. Kérünk téged alázatos szívből, hogy a mű megvakult atyánkfiainak szüveket és szemeket világosítsd meg kegyelmességéből, hogy ők is az igazságnak útára térvén, velünk egyetemben tiszteljenek és magasztaljanak, és tartsd meg a te anyaszentegyházodat a pokolbéli ördögnek ellene, hogy tégedet megismerhessenek egyedül való Istennek lenni Amen.

GYÖRGY KARDINÁL. Istenemre mondom, szép könyörgést tőn a Varga Ferenc.

VICARIUS PÁL. Tudom én, ki a Varga Ferenc. Félek rajta, hogy még ma a subafa alá ne vonjon és püspök urunknak a sertésfonalat az orrában ne vonja. De azért meg ne mondd neki.

GYÖRGY KARDINÁL. Istenért! mi nem gyermek vagyok én.

PÉTER PÁPA. Minden ember itt hallgasson. Te hitván eretnek, Varga Ferenc! amaz hitván olosztól micsoda ruhös tudományt merítettél, kivel a királyt őfelségét meg-

rútítottad, sőt még Magyarországon is sokakat illetél ez tudománnyal, nosza, most fülünk hallottára tégy vallást előttünk hütödről; mert Istenemre mondom, hogy még ma a tüzet a hátodra tétetem.

VICARIUS PÁL. No bizonyára mondom, afféle szótól meg nem ijed Varga Ferenc.

VARGA FERENC. Bizonyára az egész anyaszentegyház emberéhez és fejedelmihez efféle éktelen beszédek nem illenek: mert az Istennek lelke nem lakozik a felfuvalkodott szívü emberben. Szent Pál apostol pedig Ef.I. 5. megtiltja effél: éktelen beszédektől az embert. Továbbá, tisztelendő Péter uram! még markodban sem fogtad, addig melylyeszted vagy perzseled! Szeretettel szóljunk egymásnak, ne haraggal, hogy, amint Szent Pál apostol mondja, mindenek épülhessenek beszédinkből.

PÉTER PÁPA. Jól tudom, hogy mit mond Szent Pál apostol; de ugyanígy szoktam én efféle eretnekeknek szólani. No csak erre felelj meg, amire kérdlek, ne csavarogj a horoggal.

VARGA FERENC. Hallgass reá, ím, megmondom.

PÉTER PÁPA. Huj! mi az ördögöt kiáltasz olyan igen, mert mi nem egyedül vagy.

VARGA FERENC. Ugyanígy szoktam én beszélni, hogy mindenek meghallják, mert nem jó zsákban macskát árulni.

GÁL BÍRÓ. Halld meg csak, Péter püspök uram! mert azt akarja a község, hogy nyilván szóljanak, mert ezért gyűltünk ide, hogy megértsük a jámboroknak beszédeket; mert tü sokkal többet tesztek hozzá, vagy pedig elvésztek benne, nem is tehetnek felperesnek törvényt.

PÉTER PÁPA. Hallgass, te, vak paraszt! mert nem tudsz te ehhez.

GÁL BÍRÓ. No Istenemre mondom, meglátom még ma, te is mi ördög vagy.

VICARIUS PÁL. Ül veszteg, gonosz ember! Úgy szólasz a szent embernek?

GÁL BÍRÓ. Bezzeg így szólék, még ma többet is hall effélet.

VARGA FERENC. Szerelmes uram! Mű nem feddődni jötünk most ide, hanem hogy egymástól értekezzünk, és az községet jó útra igazítsuk. Ne suttozjatok!

GÁL BÍRÓ. Mondd el csak, Ferenc uram, vallásodat. Meglátom én, ha meg nem hallgatják.

VARGA FERENC. Én hiszem és vallom a mennynek, földnek teremőjét egyedül való Istennek lenni, aki soha senkitől semmit nem vött, és senkitől nem függ; ő ad mindennek mindent, kit soha senki nem látott; egyedül valónak mondom azért, mert Ésaíasnak 5. részében a vagyón írva: Te csak egyedül vagy egy Isten! 5. Mojses 32. részében: Lássátok meg, hogy én csak egyedül legyek egy Isten. Rom. 16: Csak az egyedül való Istennek adassék az dicsíretet. Halhatatlannak és láthatatlannak azért, mert I. Tim. 6.: Amaz halhatatlan és láthatatlan királynak, ki csak egyed. és Jud. I.: Ki mindeneknek atyjának mondatik. Efez. I. továbbá: Az egyedül való Istent vallom a Jézus Krisztusnak Fejének, Atyjának és Istenének. Efez. I.: Kérem mű Urunk Jézus Krisztusnak Istenét amaz világosságnak atyját, hogy adja tünéktek bölcsességnek és az értelemnek lelkét. Továbbá: A megfeszített Jézus Krisztust hiszem és vallom élő Istennek egy tulajdon fiának és magzatjának, ki által üdvösségemet és bűneimnek bocsánatját is várom, ki felől az Isten önnönmaga bizonságot is tött az égből. Mat. 17. v. 5.: Ez az én szerelmes fiam, kibem énnékem kedvem tölt, őtöt hallgassátok. Szent Pál is azt mondja, hogy ő nem tud egyebet a megfeszült Jézus Krisztusnál. A Szentlelket pedig harmadik személynek, sem magától való Istennek nem merem mondani, mert az Istennek könyve azt nem tanítja sohult is. Hanem jó lelkiismerettel mondom azt az apostolokkal egyetemben Istennek erejének, ujjának, hatalmasságának és erősségének, ajándékoknak osztogatójának. I. Kor. 12. 2. Mojses I. v. 8. 5. Mojses. 11.

GÁL BÍRÓ. Soha a mű plébánusunk többé nem eszi a mi

kenyerünket, ha ennek ellene mond. Nám, olyanok voltak a hitető csalárdok, mint a régi pápisták. Azt monda vasárnap a mű prédikátorunk, hogy kiveti a gyülekezetből azt, aki erdélyi hütöt tartand. Oh, hamis bestiák! Nám tiltanak volt, hogy meg ne üsmerjük az igazságot. No hadd el csak!

PÉTER PÁPA. E te vallásodat hamisnak mondom, mert nem elég vallani az Istent egynek, hanem szükség, hogy személyében háromnak vallják, és állatjában egynek, mert meg vagyón írva I. Mojses. 1. Teremtsünk embert a mű képünkre és hasonlatosságunkra. Innen nyilván kiteszik a három személy, azaz a Szentháromság. Továbbá Szent Máténak utolsó részében, ahol Krisztus urunk így szól: Menjetek el, tanítsatok Atyának, Fiúnak és Szent Léleknek nevében etc. Látod, itt is megbizonyítatik a Szentháromság. 3. Athanasius és mind a több doktorok egy szájjal vallást tésznek az Szentháromságról, tehát nekünk is azt kell követnünk. A Jézus Krisztusról pedig aminemű vallást től, a merő hamisság, mert az Istennek egyetlenegy magzatja az, aki a mennyben örök üdőknek előtte született az Istennek állatjából, ez üdő beteljesedvén, leszállott az égből és emberi testet vett magára. Azért nem az az Istennek fia, aki Szűz Máriától született, hanem aki ebben lakott. Joh. I: Verbum caro factum est, az ige testé lett, és testet vön fel magára. Az Szentlelket pedig, hogy Istennek nem mondog és harmadik személynek az istenségben, abban is eretnekül hazudsz, mert az Írás őtöt Istennek mondja, amint Athanasius is mondja: Isten az Atya, Isten a Fia, Isten a Szentlélek. Látod-é, hol vagyón megírva I. Kor. 13. Csel. 5. Őtöt az Írás Istennek mondja, mint szintén az Atyát. E volt amaz igaz apostoli vallás, te hütötlen Varga Ferenc! ha valaha tanultad volna.

MÁTHÉ BÍRÓ. Vedd eszedben, Gál bíró!

GÁL BÍRÓ. Vöm, de nemigen tetszik.

MÁTHÉ BÍRÓ. Miért?

GÁL BÍRÓ. Azért, hogy csak egy eszes gyermek is eszé-

ben vehetné, hogy három Isteneket mond lenni, azt mondja, hogy Isten az Atya, Isten a Fiú, Isten a Szentlélek. Bizony így három Isten lenne. De majd többet hallunk efelől, csak hallgassunk rá.

VARGA FERENC. Erről mind az egész anyaszentegyház előtt bizonytságot teszek, hogy Péter püspök vallása Szentírás kívül vagy, és emberi találmány lesz. Először is, mert az Isten sohol nem parancsolja, hogy ötöt három személyben tiszteljük, és nem viszen ez az vallás senkit is az örök életre; mert Krisztus Urunk Joh. 17. azt mondja, hogy: Ez az örök élet, hogy meg etc. Nem azt mondja, hogy tégedet három személynek lenni ismerjenek, mint ő maga, a tü mestertek Luther Márton is postillena maiori Dominica prima post Pentecostes azt mondja: Ez az ige: Szentháromság emberi találmány, és mindenkor jobb volna, ha Istent említenénk helyette.

VICARIUS PÁL. Bizony én is olvastam.

VARGA FERENC. Harmadszor azok a bizonyságok nem erősítik az Szentháromságot; mert Mózes ott ezzel az igével: teremtsünk – nem az istenségben való személyeket jelenti avagy érti, és akarja megírni, hanem a teremtésnek módját akarja megmutatni, a felséges Istennek zsidó mód szerint akar tisztességet tenni és tulajdonítani, még a deákok is megtartják azt az szólásnak formáját, noha egy a személy, akinek szól, de mindazonáltal sokaságot jegyző igével szól, mint Nos Ferdinandus, Nos Leopoldus. Továbbá Krisztus urunk Joh. 3. megtartja ezt a szólásnak formáját. Ha pedig igaz volna, hogy a Szentháromság teremtette volna a mennyet és földet, a jőne ki belőle, hogy a Szentháromság volna a Jézus Krisztus atyja, úgy pedig négy istenség lenne, nem Háromság; mert azt Krisztus urunk mondja Máthé 19, hogy az ő atyja teremtette a férfiat és az asszonyi állatot. Továbbá azt mondjuk az apostoli Credóban: Hiszek egy Istenben, mindenható Atyában, mennynek, földnek teremtőjében. Itt az mennynek, földnek teremtését az Atyának tulajdonítják. Mert nem mondják azt, hogy hiszek a Szentháromságban,

mennynek, földnek teremtőjében. Az Szent Máthé írásában pedig azt mondja Krisztus Urunk, hogy Atyának, Fiúnak, Szentléleknek nevében keresztelkedjenek; ha jól eszedben vennéd, nem azt akarja ott az helyen Krisztus Urunk megmutatni, mi legyen az Isten, hanem a keresztiségnek formáját akarja előnkben adni; nem mondja azt, hogy keresztelkedjete Szentháromságnak nevében, hanem az Atyának nevében, hogy megismérjék az emberek az Atyját egy magától való Istennek és mindenek kútfejeknek lenni, mivel az Krisztusnak is Istenének és atyjának is mondatik. A Fiúnak nevében pedig azért kell megkeresztelkedni, hogy megismérjük őtöt Istennek fiának és üdvességünknek fundamentumának lenni, ki által az Isten művelünk megbékéltet, és hogy az Isten ezáltal akarta magát is megismertetni velünk és megjelenteni. Joh. 16. Az Szentléleknek nevében pedig azért kell megkeresztelkednünk, hogy az Isten münket belől Szentlélekkel megkenjen. Mert jóllehet a külső mosogatás is Szentlélek által léssen, de úgy, hogy azt a Szentleket megismérjük Istennek erejének, ujjának, hatalmának lenni, ki által Isten münket mosogat, Act. 7. Keresztelkedjete meg a Szentlélekkel – e volna ennek az igaz, Szentírás szerint való magyarázatja és értelme. Hogy pedig Athanasiussal bizonyítasz, csudálkozom rajtad, hogy te afféle emberi találmányhoz ragaszkodtál. Nám, azt prédikálod, hogy az emberi szerzetet el kell távoztatni. Mondom azért tenéked, hogy csak egy bizonyossággal bizonyítsátok meg a Szentháromságot a Szentírásból, én kegyelmetek törvénye alá adom magamot.

PÉTER PÁPA. Bizonyá én ezt sokszor olvastam, sőt Calvinus ugyan pirongat efféléket, akik onnan akarják a háromságot bizonyítani s erősíteni.

GYÖRGY KARDINÁL. Én is olvastam, úgy vagy; csak-hogy nem tudom most, mi hozá nyelvére püspök uramnak.

VARGA FERENC. Azt kérdem tőled, Péter uram! az isten-ségben a személyek megszakadhatatlanak-é?

PÉTER PÁPA. Igenis, megszakadhatatlanok és elbomolhatatlanok egymástól, mint a naptól a melegség és a világosság.

VARGA FERENC. Ábrahám hármot látott, egyet imádott; Sodomában az Istennek két követi ment, mikor Lótot kihozták (Gen. 19.) az egyik pedig Ábrahámmal maradt volt. Úgy vagyon-é?

GÁL BÍRÓ. Úgy tetszik, Péter uram, hogy szinte a csávában esel. Soha Istenemre mondom, hogy az én kenyereiben nem eszel többé, de én magam is majd kérdést kérlek tőled. Valaki látta-é az Istent?

PÉTER PÁPA. Nem tudsz te ahhoz.

GÁL BÍRÓ. Vagy tudok, vagy nem, de felelj meg csak erre, mert bizony csak hiában csavargasz ám, mert nem mész el előtte?

PÉTER PÁPA. Nem látta, mert Joh. 1. meg vagyon írva, hogy az Istent senki nem látta.

GÁL BÍRÓ. Hát miért hazudsz püspök lévén, hogy Ábrahám az Szentháromságot hittá bé hozzá, hiszen Ábrahám látta azokat, akiket béhívutt; tetőled hallottam ám én azokat a prédikációban, hogy az Isten semmi ábrázatban be nem bútt.

MÁTHÉ BÍRÓ. Isten tudja, bíró uram, nám, te is csak észédítéd a nagy bölcs embert.

PÉTER PÁPA. Az Újtestamentumból megbizonyítom I. Joh. 5. Hárman vadnak az égben, akik bizonságot tesznek: Atya, Fiú, Szentlélek, és ez az három egy állatjában.

GÁL BÍRÓ. Tisztelendő érdélyi uraimék, hadd feleljek meg én magam az én prédikátoromnak.

VICARIUS PÁL. Nám, ugyan társul vól bennünköt, bíró uram.

GÁL BÍRÓ. De Istenemre mondom, csak szolgálaim sem léztek, nemhogy társim lennétek, mert hamisak vattok.

PÉTER PÁPA. Nem teveled disputálok én most, hanem mással.

VARGA FERENC. Én felelek meg először; mert: ez a cikely nem volt az Istennek könyvében, de Hieronimus őt

cátlanul tötte bé hozzája, és az igaz Bibliából most is ki tudják. Tulajdon maga Calvinus megmondja ezt tünéktek. Nem tudom, ha olvastátok-é, vagy nem; de inkább hiszem, hogy nagyobb gondod volt a jó hámos lovakra, hogynem mint az írás-olvasásra.

VICARIUS PÁL. Én bizony sokszor olvastam, mikor hozzá érkeztem a restségtől, és ugyan meg is szidtam Hieronimust érette.

VARGA FERENC. Ha pedig megkérdenék kegyelmedet róla, kiről tésznek ezek tanúbizonytságot, nem tudom, mit felelnél rája. Annak utánna vagy továbbá mi szükség az égben tanúbizonytságot tenni? Utolszor pedig nem szól itt Szent János egyéb ígéről, hanem aki ember volt, és megfeszítettett műérettük. Csel. 15.

VICARIUS PÁL. Mondom, hiszem én tenéked, György uram, hogy e lassan-lassan münköt a subafa alá vonszon.

GYÖRGY KARDINÁL. Istenemre mondom, szép feleleteket tészten ez az ocsmány varga nemzet; de soha oly igazat ne mondhasson Vicarius uram, hogy helyt adjunk néki.

VICARIUS PÁL. Nem hallod-e, mit mondnak, és mit sutognak ide hátra a parasztok?

GYÖRGY KARDINÁL. Mit?

VICARIUS PÁL. Bizony azt mondják, hogy ki kell űzni az országból minket.

GYÖRGY KARDINÁL. Ha-ha-ha! Nem az eben áll a kövér ló halála.

VARGA FERENC. De jó Péter uram! bizonyítsd meg a Szentháromságot teljességesen, tökéletes bizonsággal; mert hallván ezt a visszavonást, sokaknak reszket a lelkék, úgy várják a végét a visszavonásnak és háborúságnak.

PÉTER PÁPA. Nám, megbizonyítám; akiknek vagy kettő nem elég, több sem elég; én beteges ember vagyok, sokat nem szólhatok.

GÁL BÍRÓ. Bár azt se szólhattad volna, mely hamar kiüték a markodból.

PÉTER PÁPA. No György uram! fogj hozzá te is, de jól

magad meggondolva szólj, hogy valami aprólék szégyen ne essék rajtunk.

GYÖRGY KARDINÁL. Bátor uram, de mellettem légyetek; te is, Vicarius uram, mikor zsidóul szól, mellettem légy, és felelj meg, mert én ahhoz nem tudok. Felséges Isten! ha kardra kellene, netalám még rostának sem volna jó a bőre, úgy cselekedném véle.

VICARIUS PÁL. Semmit ne félj.

GYÖRGY KARDINÁL. Én a Krisztus felől disputálok Kariánus Jánossal.

VICARIUS PÁL. Bátor.

GYÖRGY KARDINÁL. Istennek akaratjából erősen megbizonyítók a Szentháromságot szép válogatott bizonságokkal; amint meghallá kegyelmetek, Varga Ferencnek a száját bédugók, elannyéra, hogy megnémula. Hiszem Istent, hogy te is még ma, hitván baraszlai pap, szégyent vállal miattam, ki tagadod a Fiú Istennek istenségét.

GÁL BÍRÓ. Ez ám a hazug bestiáknak az ő nagy hazugságok. Ím, az Istenre mondom, akit nyilván látok is és füleimmel hallok, visszahazudják, s mondják, hogy meggyőzte Ferenc uramot! Oh, hamis bestiák, de mért ilyen hazugok, meg nem bizonyíthatják a Háromságot. Ihol mégis azt mondják, ők győzték meg. Úristen! miért nem eresztesz egy nagy követ reájok!

MÁTHÉ BÍRÓ. Soha bizony ez után még az igaz beszédet sem hiszem el. E mától fogva soha Szentháromságos Istent nem említek. Meglátod, bíró uram, mit cselekedem én az én papomnak; hadd végezzék csak el a disputációt. No most nem szólok.

GYÖRGY KARDINÁL. No jó Kariánus János uram! mivel hogy te a régi szentatyáknak írásától elszakadtál, és a teljes Szentháromságnak ellenire mondottál és támadtál, az egész gyülekezet előtt megdisputálok tevéled. És tőled ilyen kérdést kérdek: Kicsoda az élő Istennek egyetlenegy Fia?

KARIÁNUS JÁNOS. Az élő Istennek egyetlenegy fia a megfeszült Jézus Krisztus, akit az Isten halottaiból feltámasz-

tott Csel. 3. v. 13. Cor. I. v. 23. Az Ábrahámnak, Izsáknak, Jákobnak Istene megdűcsőíttette az ő fiát, kit tü elárulátok.

GYÖRGY KARDINÁL. A megfeszült Jézus Krisztust mondd Isten Fiának lenni.

KARIÁNUS JÁNOS. Istennek és embernek vallom.

GYÖRGY KARDINÁL. Miért vallodd Istennek?

KARIÁNUS JÁNOS. Legelőször azért mondom Istennek, mert Esaiás 7. 9. velünk való Istennek és erős Istennek mondja azt, aki szűztől született, ezt Szent Pál Rom. 9. áldott Istennek mondja. Másodszor: Istennek mondom a Szentléleknek megszentelésére nézve és attól való fogantatásáért és a Szentléleknek megszenteléséért megbizonyíttatik Istennek Fiának lenni, és a feltámadás szerént azt mondom, hogy Istentől való Isten.

GYÖRGY KARDINÁL. Talám csak üdő szerént való Istennek mondd?

KARIÁNUS JÁNOS. A testet üdő szerént valónak mondom, mert bizonyos üdőben született; de az istenséget, aki a testben volt, örökkévalónak mondom.

GYÖRGY KARDINÁL. A Szűz Máriától született Fiút mondd te Istennek fiának lenni?

KARIÁNUS JÁNOS. Hát igenis azt.

GYÖRGY KARDINÁL. Eretnek vagy, mert az nem Istennek fia, aki Szűz Máriától született.

KARIÁNUS JÁNOS. Hát melyik az?

GYÖRGY KARDINÁL. Az mennynek, földnek, tengernek előtte, azaz mindeneknek előtte, vagy minden üdőknek előtte az Atya Isten megtekénté önnönmaga állapotját, és megtekéntvén önnönmagának állatját, az lőn az ő fia, ki az istenségben második személynek neveztetik. Mert olyan örökkévaló és magától való Isten, mint az Atya. És ez a Fiú leszálla az égből, és felöltözék az emberi testben, és ez az Istentől született Fiú. Mát. 5. Joh. I.

GÁL BÍRÓ. Soha még én ezt a Fiút nem tudtam ennél többé, és tudni sem akarom.

MÁTHÉ BÍRÓ. Hallgass jól reá, Gál uram! Lássuk, mit felel erre János uram.

KARIÁNUS JÁNOS. Soha nem üsmérték az szent angyalok, sem az szentatyák, sem az szent próféták, sem az apostolok ezt a Fiút, sem nem írtak efelől sohult az evangyelisták, nincsen azért a hatalmas Istennek több fia ennél, aki Szentlélektől fogantatott, Szűz Máriától született, és ígérte volt münénk az hatalmas Isten, meg is adta, mint meg vagy on írva Luk. I. Az angyal is erről szólt Máriának: Ím, fogadsz és szülsz fiat, és az nagy léssen, és az legfelségesebb Fiának hívattatik. Láthadsza, ha úgy vagy on-é.

VICARIUS PÁL. Sincs különben.

KARIÁNUS JÁNOS. Joh. 3. V. 16. Mert úgy szerette Isten az világot, hogy az ő egyszülött fiát adná érette etc. Miképpen Mózes felemelte a kígyót, szintén így kell felmagasztaltatni az embernek fiának, hogy minden, aki hiszen őbenne, el ne vesszen, hanem örök élete légyen. Rom. 8. V. 52. Mert úgy szerette Isten ez világot, hogy az ő egy Fiát adná érette, ki még az ő tulajdon fiának sem kedvezett. Col. I. 13. Ki megszabadított münköt a sötétségnek hatalmából és általvitt az ő szerelmes Fiának országában, kiből váltságunk vagy on az ő vére által. De hogy jobban megértsed, az Istennek nem volt olyan fia, aki vérit nem ontotta és aki asszonyi állat magva nem lött volna. Gal. 4. V. 4. De minekutána eljött az üdöne teljes volta, elküldé az Isten az ő Fiát, ki asszonyi állattól lön. A keresztség idején is szó hallatott az égből: Ez az én szerelmes fiam, kiből énnékem kedvem tölt, őtöt hallgassátok. Nem azt mondja itt az Isten, hogy ebben az én Fiamban vagy on a Fiam. Sőt ugyan káromlást szólasz, Kardinál uram, hogy ebben a Máriától született fiában mondog lenni az Isten Fiát. Mi nem olyan volt az Szűz Mária fia, mint terajta címeres köntös. Ebben nyugodt meg az Istennek lelke, aki Szűz Máriától született. Eph. II. A zsidóknak is ilyen értelmek vala a Krisztus felől, mint ím, Kardinál uramnak; mert azt mondog a zsidók néki: Hogy volnál te Is-

tennek fia? Nemde nem tudják-é, hogy amaz József fia vagy?

GÁL BÍRÓ. Vagy te hitván, cifra pap! Mégsem akarsz te megelégedni ezzel a Krisztussal, aki Szentlélektől fogantatott, Szűz Máriától született, és érettünk megfeszített.

MÁTHÉ BÍRÓ. Soha nem hallottam, hogy még más is lakják ebben a Máriában. Bizony ha szintén úgy volna is, mind lopók volnának a bestiák, hogy nekünk nem mondogták, hanem csak magoknak titkolták, bár övék légyen, soha énréam nem tolják, ha elkerülhetem. Elég nekem a Szentlélektől fogantatott Fiú, az asszony állat magva.

KARIÁNUS JÁNOS. Bizonyítsd meg, Kardinál uram, betűszerént, hogy Mária fiában lakott az Isten Fia.

GYÖRGY KARDINÁL. Athanasiustól fogva mennyi sok tudós jámborok voltak, mind úgy értették ezt, csak tütköt vitt el az ördög az igaz tudomány mellől.

KARIÁNUS JÁNOS. Athanasiustól fogva mennyi tudós doktorok és emberek voltak, ha mind felakasztották volna magokat, felakasztanád-é te is magadat?

GYÖRGY KARDINÁL. Nem akasztanám, sőt még ha más felakasztana is, bánnám.

KARIÁNUS JÁNOS. Hát miért követed az ő bolondságot, ha sohult nincs a Bibliában, sőt még csak mondani is éktelen dolog.

GYÖRGY KARDINÁL. Megbizonyítottam, hogy a teste előtte is látható formában volt és megjelent, és ő hozta ki Egyiptusból az Istennek népét; a tűz- és ködoszlop pedig volt a Jézus Krisztus. Exod. 3. 13. Num. 14. Ezeket Szent Pál I. Cor. 10. a Krisztusról magyarázza, és ő maga is azt mondja Krisztus urunk: Minekelőtte Ábrahám volna, én vagyok. Ezekkel azért megbizonyítom, hogy nem az az Istennek Fia, aki Szűz Máriától született; mert ez akkor nem volt, mikor a zsidók általjöttek a Veres-tengeren.

KARIÁNUS JÁNOS. Csudálkozom, hogy olyan bölcs ember vagy, és főképpen kardinál lévén, nem szégyelled ilyen

gyermeki módra szólani. Olvasta-e Act. 7. 36. Hogy nem a Fiú által hozta ki Isten a zsidókat Egyiptusból, hanem az ő angyala által, azok vezérlették őket. Azt mondja Szent Pál apostol, hogy még a törvényt is angyala által adta ki. Továbbá tudod-e, mit mond Szent Pál apostol Heb. I. Hogy az Isten régentén sokképpen szólott az atyáknak a próféták által, végezetre az utolsó üdőben szólott nekünk az ő Fia által. Látod-e, hogy itt nyilván mondja, hogy csak az utolsó üdőben szólott az ő Fia által? Mit csávargotok hát?

GÁL BÍRÓ. Ám bizony majd megnémül amaz cifra pap.

KARIÁNUS JÁNOS. Hogy pedig Szent Pálra fogod I. Cor. 10. Szent Pál ugyanott azt mondja, a köszikla, akiből ittának, árnyékozta a jövődő Messiást. Hogy pedig az Szent János írásából jól megérted a dolgot, holott Krisztus urunk így szól: Minekelőtte Ábrahám volna, én vagyok. Joh. 8. V. 58. A tünnen mesteretek, Calvinus, úgy magyarázza, hogy rendelésképpen volt.

GÁL BÍRÓ. Istennek kegyelmességéből az utolsó üdőben nyilatkoztatik ki az Istennek igazsága, és a kettőnek szájokat immár bédugták szépen Férenc uramék Kariánus Jánossal.

GYÖRGY KARDINÁL. Azt kérdem tőled, hogy a teremtésben ott volt-e a Jézus Krisztus.

KARIÁNUS JÁNOS. A test ott nem volt, de az istenség teremtette a mennyet és földöt, aki a Krisztusban volt, mert maga mondja: Az Atya énbennem vagyok, és én az Atyában, márpedig az, ha azt kérded, hogy ott volt-e a Fiú a teremtésben, mintha kételkednél az Esaiás beszédében, ahol azt mondja, hogy csak egyedül teremtette Isten a mennyet és földet. Esa. 44. V. 24.

GYÖRGY KARDINÁL. Hát a Fiú nem teremtett semmit is?

KARIÁNUS JÁNOS. Teremtett; de inkább tudsz te a pengő kocsizhoz és a paripatartáshoz, hogynem mint a Szentírás-hoz. De hallgass reá, im, megmondom, mit teremtette a Krisztus. Az Ádám-ban való romlásinkat, kit a sátán megrottott volt, azt a Krisztus újonná teremtette, mint a

Cor. 5. 17. Ha ki a Krisztusban vagyon új teremtett állat, az Esaiás pedig ugyan romlásnak újtójának mondja és híjja. Esa. Az Krisztus nem a látható világot teremtette, hanem a láthatatlant, melyet most csak hűttel várunk és nézünk.

GÁL BÍRÓ. Mint tetszik tenéked, Máthé uram, a János uram beszéde?

MÁTHÉ BÍRÓ. Annyéra tetszik, hogy mind étlen-itlan elhallgatnám a jámboroknak beszédét, és ha lehet, ha minden marhámot elköltöm is, de ilyen prédikátorom lesz és amaz régi álnokokat mind elűzöm, elkergetem tőlem mint hamisakat.

GÁL BÍRÓ. Im, én is beszélek az uraimékkal az disputáció után, én is a csépre, kapára hajtom a miénket. De hallgassuk meg, mint jár amaz kevély Vicarius Pál is a doktor urammal; mert immár Kardinál György régen kifáradott belőle, mint szintén a rossz hegedűs, mind fájával s mind vonójával egyaránt vonja.

GYÖRGY KARDINÁL. Szintén elrekedek, nem szólhatok.

KARIÁNUS JÁNOS. Énnékem pedig még most nyílek meg a torkom legjobban.

GÁL BÍRÓ. Elrekedél, mert az igazság előtt nincs hová menned.

KARIÁNUS JÁNOS. Hogy Atya Istent, Fiú Istent vallasz, hol vagyon a Szentírásban a Fiú Isten?

GYÖRGY KARDINÁL. A Fiú Istent kérded-e?

KARIÁNUS JÁNOS. Azt kérdem tehát.

GYÖRGY KARDINÁL. Rakva az Írás vele.

KARIÁNUS JÁNOS. Mutasd meg hát, hol vagyon, mert nem olvastam.

GYÖRGY KARDINÁL. Nagy dolog az.

GÁL BÍRÓ. De mutasd meg csak néki, jó György uram!

GYÖRGY KARDINÁL. Szólj belé, néked kezdték!

GÁL BÍRÓ. Nékem úgy kezdtek, mint másnak; osztán várd rá csak, majd jobban belészólok. De hadd végezze csak Kariánus János uram beszédét.

GYÖRGY KARDINÁL. Lám, Istennek fiának mondja magát.

KARIÁNUS JÁNOS. De uram, azt mű is tudjuk, ha nem mondanád is; de a Fiú Istent mutasd meg nékem!

GYÖRGY KARDINÁL. Azt akarnád te, hogy mindeneket kifejezne az Írás; azt várd csak.

KARIÁNUS JÁNOS. Valami a mű üdvességünkre való, meg vagyon írva a Szentírásban.

VICARIUS PÁL. Igazat mondász.

KARIÁNUS JÁNOS. Az egész anyaszentegyház előtt bizottságot teszek, hogy Kardinál György uram meg nem bizonyíthatja a Fiúnak Istenségét a Szentírásból.

GÁL BIRÓ. Hálá legyen a hatalmas Istennek, hogy a hamis és orcátlan embereket megszégyeníté az Isten.

VICARIUS PÁL. Felséges Isten, bezzeg szerencsétlen nap volt e münékünk. De majd én is hozzákezek, valamint járok vele. No, szerelmes uraim! azt el ne higgyétek, és ne is csudálkozzék kegyelmetek rajta, hogy a Vargák meggyőztek volna münköt, hanem tulajdonítsátok betegségünknék, mert püspök uram mindenkor beteges. Kardinál uramnak pedig mindenkor meghül ebben a holnapban a feje, s most is a jutott rája.

MÁTHÉ BIRÓ. Bizony még ma a tied is meghül; várd rá csak!

VICARIUS PÁL. No doktor úr! az uraimék az Atyáról és Fiúról eleget disputálának; a Szentlélekről mű is egymástól értekezzünk. Azt kérdem tőled, az Szentlelket az Írás szerint mondhatjuk-é olyan Istennek, mint az Atyát.

DOKTOR. Vicarius uram, hallgass rá, im, megfelelek. Az Szentlelket olyan Istennek, mint az Atyát, mondani nem illik; mert a Szentlélek az Atyától van, de az Atya senkitől nincsen, és az egyebet semmit nem cselekedik, hanem amire az Atyától bocsáttatik. Állasz-é ennek?

VICARIUS PÁL. Azt jól tudom, hogy az Atya senkitől nincsen, és hogy a Szentlélek is az Atyától vagy.

DOKTOR. Én sokat nem szólok, mert látom, hogy uraimék is lassan-lassan oszolnak. De csak im, ez kérdé-

re kérdlek, kire ha megfelelsz, és eleget tészesz nekem, ma tümellétek hajlok; de ellenben ha meg nem felelsz, te is műmellénk hajolj.

GÁL BIRÓ. Bezzeg erős kötés ez, Istenemre mondom.

VICARIUS PÁL. Ha néked még nem felelek, esküszöm az Istenre, hogy ma mellétek állok.

MÁTHÉ BIRÓ. Majd látunk valamit.

DOKTOR. Legelőször is bizonyítsd meg az Újtestamentumból, hogy a Szentlélek harmadik személy legyen.

VICARIUS PÁL. Textus szerint kívánod-é? ilyen módon, hogy a Szentlélek az istenségben harmadik személy?

DOKTOR. Azt kívánom.

VICARIUS PÁL. Kérdhedsze meg, Kardinál uram, püspök uramot, ha olvasta-é valahol a Szentírásban, mert én soha nem olvastam.

PÉTER PÁPA. Nem emlékezem reá, ha olvastam-é vagy nem.

GYÖRGY KARDINÁL. A doktoroknál olvastam, de sohasem olvastam a prófétáknál, sem az apostoloknál, sem az evangyelistáknál.

VICARIUS PÁL. Jó doktor uram! én igazán megvallom, hogy én a Bibliában nem olvastam, hanem a doktoroknál, ha azt bévenned.

DOKTOR. Nem veszem bizony én, mert az anyaszentegyházat nem akarjuk mű erősíteni és ékesíteni emberi találmánnyal.

GÁL BIRÓ. Úristen, ha a többi így fejegetné meg doktor uram, mint ezt, majd megnyerhetnők Istennek.

DOKTOR. Másodszor azt kérdem tőled: hogy valamikor a szentatyák könyörgöttek-é a Szentlélek Istennek és a próféták vagy az apostolok?

VICARIUS PÁL. Soha nem jut eszemben, hogy olvastam volna arról.

GYÖRGY KARDINÁL. Igen félek rajta, hogy Vicarius uram az erdélyi moslékot fel ne csapja ma.

DOKTOR. Erről bizonytságot teszek, keresztények.

GÁL BÍRÓ. Bizony igenis uram. Úristen! áldd meg a dok-
tort, mely igen bölcsen megfogá a Vicariust.

DOKTOR. Harmadszor azt kívánom tetőled, hogy betű-
szerént mutasd meg ezeket a Szentírásból.

VICARIUS PÁL. Act. 5. 6. 2. Cor. 12. Vagyon valami bi-
zonságunk, de tudom, hogy arról megfeleltek. Én igaz
lelkiismeret szerént és Isten szerént szólok, hogy soha
nem olvastam.

DOKTOR. No atyámfiai, keresztyének, adjunk hálát az
Istennek, mint mű kegyes Atyánknak, ki ez máj napon ir-
galmasságából az ő szent igijét működöttünk ilyen igen
megvilágosította, az ő ellenségét meggyalázta, és kérjük
őfelségét, hogy ennek utána is napról napra jobban meg-
világosítsa az ő szent igéjét, és az ő szent igéjének károm-
lóit meggyalázza.

VARGA FERENC. No, Vicarius uram! kelj fel onnét a sző-
nyeges székből, és jöjj ide a megfeszült Jézus Krisztus
szolgái köziben!

VICARIUS PÁL. Tisztelendő uraim, keresztyének, kicsinek,
és nagyok, meghallgassátok. Vallom igaz lelkiismerettel,
hogy a pokolbéli ördög a mű ellenségünk, az Istennek
útát igen eltévesztette, és előttünk bévágta volt, hogy mű
az mű kegyelmes Istenünkhöz ne juthatnánk; és vallom,
hogy mindezideiglen nagy vakságban voltam és tudatlan-
ságban, inkább ragaszkodtam az emberi találmányhoz,
hogynem mint az Istennek tiszta szent igéjéhez; kitől ez
mostani órában el akarok szakadni, és minden gyalázatot
inkább akarok kegyelmetek szemei előtt rám vállalni,
hogynem mint az én Istenemet ilyen éktelen nevezetekkel
tisztelni: és vallást tészek tükegyelmetek előtt, hogy az
Istent vallani háromnak személyében emberi találmány-
kivel Istent inkább bosszontjuk, hogynem mint tisztel-
nök. Továbbá más öröktől fogván való Fiút keresni a
Szűz Máriától született Fiúnál, semmi nem egyéb, hanem
az Istennek ígretit, az asszonyi állat magvát megvetni és
Istennek akaratja ellen keresni üdvösséget. A Szentlélek
felől is különbet vallani, mint az Írásban vagyon, semmi

nem egyéb, hanem Isten ellen való éktelen káromlás.
Mert Krisztus urunk felmenetele után 328. esztendővel a
Nycenum-beli gyűlésben találták, hogy a Fiú öröktől
fogván való Fiú vagy Isten volna az Atyával egyenlő, és
hogy mindeneknek előtte született volna az Istennek ál-
latjából. Ugyanazon városban annak utána tizenhárom
esztendő múlva ismét, hogy a Szentlélek harmadik sze-
mély volna a Háromságban. Olvasd meg Rufust Lib. I.
C. 25. Euseb. Lib. 10. 25. Azért ma kegyelmetek előtt el-
lene akarok mondani, és innét közületek elkelek. Tütöket
a nagy Istennek szeretetiért kérlek, hogy e máj napon tü-
nektek a megtérésben légyek példátok, és velem együtt
üsmerjétek meg a megfeszült Jézus Krisztust.

GÁL BÍRÓ. Úristen! a te neved dűcsőíttessék örökkön
örökké. Mű is Vicarius uramot egész városostól együtt
követjük.

KARIÁNUS JÁNOS. Ül ide, Vicarius uram, Ferenc uram
mellé.

VARGA FERENC. Jöjj ide, Vicarius uram, mellém, és
ugyan a vicarius név is övék légyen, nekünk nem kell; az
apostolok sem voltak vicariusok.

VICARIUS PÁL. Bátor övék légyen, nekem soha nem kell
többé. Amen.

- Paulus Jovius* – olasz humanista történész.
megmordálál – megöltél.
megarélt – előregedett, elfoszlott.
balra hagyám Bicskét, és a szekercét is megfordítám – elhagytam csapat-papot; köpönyeget fordítottam.
malomba állék – dologhoz láttam.
másfél szűzint voltam, mostan pedig mása szekercint vagyok – másfél mázsányi teher volt rajtam, most pedig egy mázsás szekerre való. (Egyik kutya, másik eb.)
claustrum – kolostor.
Gyötrekő – Detrekő (szójáték).
megkőborlani – kifosztani, földültni.
abban menjünk csak el, azkit te álmadoz – ha azt tenném, amit te gondolsz (vagy: amiről te ábrándozol).
beceadictio domini facit divites – Isten áldása tesz gazdaggá.
morvain – marhaként.
fánton-fánt – megmásíthatatlan.
kamoraszék – árnyékszék.

VALASZÚTI GYÖRGY [?]

DEBRECENI DISPUTA

Több 18–19. századi kéziratban is fennmaradt, bővebb, rövidebb változatokban. Kiadásunk az 1760-ból származó, a Román Tudományos Akadémia kolozsvári levéltárában található Bodor András-féle másolatot közli, Alszegehy Zsolt i. m. átírásában, a Kardos Tibor – Dömötör Tekla i. m. betűhív kiadással egybevetve.

Méliusz: Péter és Dávid Ferenc nem vitázott Debrecenben; megtörtént viszont a *Váradai disputa* közöttük, János Zsigmond erdélyi fejedelem jelenlétében, s ezt egyidejűleg, Dávid Ferenc leírásában, ki is adták (Kolozsvár, 1569). A *Debreceni disputa* szerzőiének – föltehetőleg Válaszúti György unitárius iskola-mesternek – a váradai vita szövege szolgált nyersanyagul, de azal szabadon bánt, s valóságos komédiává alakította. Lehet, hogy a darabot egyidejűleg diákok Válaszúti rendezésében elő is

adták. Minderre vö. Kardos Tibor – Dömötör Tekla i. m. jegyzeteit s az ott idézett irodalmat.

Péter püspök qui... – akit a beszélgetés során Péter pápának neveznek joggal, miután Váradai János király megtámadta, mondván: A mű birodalmunkban ne pápalkodjék. – Ebből az eseményből és Melius véres zsarnokságából kifolyólag ragadt rajta ez a gúnynév.

Rex Joannes Váradini – Váradai János király: János Zsigmond erdélyi fejedelem, akit jelen volt a nagyváradai dispután. Innen az elnevezés itt.

Kariánus János Pastor... – A boroszlói unitárius egyház lelkipásztora.

civitatis iudex – a község bírója.

qui duo... – akik ketten, mint utolsó lutheránus vallásúak, hívtak meg a fejedelem által elnökölt vitára.

ama bölcs Alexander – Nagy Sándor makedón király.

igen szaggatnak – törik magukat.

gyöngyös fedél – gyöngyös főkötő.

essekért – gazokért, hitványokért.

Litterae convocatoriae – beidéző, összehívó levél.

disputatióra való materia – vitaanyag.

megvonjam – megszidjam.

mélyföld – mérföld.

büszössenek – büzőlögjenek.

Non est fides... – nincs több hit a parasztban, mint hal van a harasztban.

purdiák – hazugok.

ügy aránjom – úgy vélem.

status – szószék.

Brevis oratio penetrat coelum – a rövid szónoklat az égbe hatol.

postillena maiori... – Pünkösdi utáni első vasárnapra írott nagyobb postilla (hitbuzgalmi levél).

Nos Ferdinandus, Nos Leopoldus – Mi, Ferdinánd, Mi, Lipót [király].